

اجرای احکام مدنی علیه دولت

علی رفیعی

مدرس دانشگاه

وکیل پایه یک دادگستری و مشاور حقوقی

www.ketab.ir

سرشناسه : رفیعی، علی، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور : اجرای احکام مدنی علیه دولت / علی رفیعی.
مشخصات نشر : تهران: فکرسازان، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۲۱۶ ص.
شابک : 978-964-8884-64-7: ۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : اجرای حکم -- ایران
رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ الف۷/ر۲۷۹۵/KMH
رده بندی دیویی : ۳۴۷/۵۵۰۷۷
شماره کتابشناسی ملی : ۲۳۶۳۰۳۲

ناشر:..... انتشارات فکرسازان
نام کتاب:..... اجرای احکام مدنی علیه دولت
نویسنده:..... علی رفیعی
تعداد صفحه:..... ۲۱۶ صفحه
قطع:..... وزیری
سال انتشار:..... ۱۳۹۰
نوبت انتشار:..... اول
تیراژ:..... ۱۵۰۰
قیمت:..... ۵۰۰۰۰ ریال
شابک:..... ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۸۴-۶۴-۷

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان شهید وحید نظری،

کوچه شهید قدیری (آشتیانی) پلاک ۲۲، واحد ۴، تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۶۰۷۶۰

علائم اختصاری

ق.آ.د.ک. = قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور

کیفری) مصوب ۱۳۷۸

ق.آ.د.م. = قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور

مدنی) مصوب ۱۳۷۹

ق.ا. = قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ق.ا.ا.م. = قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶

ق.ا.ح. = قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹

ق.م. = قانون مدنی

ق.م.ا. = قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰

ق.ت. = قانون تجارت

م = ماده

ر.ک = رجوع کنید

تقدیم به:

پدر و مادر عزیز و مهربانم

این دو گوهر و هدیه الهی

و

همسر گرامی

و

دفتر عزیزم

که با مشغله کاری تحمل زحمت می کنند.

و

به همه عزیزانی که در اعتلای حاکمیت
قانون و حق، عمر گرامی را وقف تدریس و
تدوین و تحقیق و تحصیل و ترویج آن
می کنند.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

مقدمه..... ۱۲

بخش اول: ضوابط و ضمانت اجرای احکام مدنی علیه دولت

تعریف اجراء..... ۱۷

ضوابط اجرای احکام مدنی علیه دولت..... ۱۷

مبحث اول: شرایط حکم قابل اجرا و شروع به اجرا..... ۱۸

مبحث دوم: دولت و ادارات تابعه..... ۱۹

مبحث سوم: شقوق مختلف قانون..... ۲۰

مبحث چهارم: نحوه اجرای احکام محکومیت علیه دولت..... ۲۲

مبحث پنجم: نظرات موافق و مخالف با قانون نحوه پرداخت محکوم به

دولت و عدم تأمین و توقیف اموال دولتی..... ۲۴

مبحث ششم: نمونه عملی پرونده مطروحه در دادگاه و تصمیمات دادگاه در این

خصوص..... ۲۶

مبحث هفتم: نظرات اداره حقوقی قوه قضائیه در ارتباط با اجرای احکام

علیه دولت..... ۲۸

مبحث هشتم: اصل تأخیر ناپذیری اجرای حکم..... ۳۰

مبحث نهم: شرایط اعمال ماده واحده..... ۳۲

مبحث دهم: محکومیت‌های دینی..... ۴۵

مبحث یازدهم: محکومیت‌های عینی..... ۴۷

مبحث دوازدهم: احکام اعلامی..... ۵۰

- مبحث سیزدهم: دعاوی مالی و غیرمالی ۵۱
- مبحث چهاردهم: ایرادات وارد بر ماده واحده قانون نحوه اجرای محکوم به دولت. ۵۲
- مبحث پانزدهم: ضمانت اجرای استنکاف از پرداخت محکوم به ۵۶
- مبحث شانزدهم: خسارات تأخیر تأدیه ۵۶
- مبحث هفدهم: نحوه پرداخت محکوم به ۵۷
- مبحث هجدهم: توقیف اموال دولتی ۵۹
- مبحث نوزدهم: تأمین خواسته ۶۰
- مبحث بیستم: صدور حکم غیابی ۶۲
- مبحث بیست و یکم: نحوه اخذ تأمین از دولت در اجرای احکام غیابی ۶۳
- مبحث بیست و دوم: قوانین مربوطه ۶۴

بخش دوم: ضوابط و ضمانت اجرای احکام دادگاه‌ها علیه شهرداری

- مبحث اول: کلیات ۸۱
- مبحث دوم: توقیف اموال شهرداری‌ها ۸۲
- مبحث سوم: ضوابط اجرای احکام صادره از دادگاه‌ها علیه شهرداری ۸۷
- مبحث چهارم: تکلیف شهرداری‌ها ۹۱
- مبحث پنجم: مفهوم قسمت دوم ماده واحده ۹۳
- مبحث ششم: مفهوم مقدمات مالی و مقام تشخیص آن ۹۵
- مبحث هفتم: عدم پرداخت خسارت تأخیر تأدیه ۹۸
- مبحث هشتم: ضمانت اجرای احکام دادگاه‌ها علیه شهرداری ۹۹
- مبحث نهم: اجرای حکم برابر مقررات عمومی ۱۰۰
- مبحث دهم: طریقه فروش اموال متعلق به شهرداری ۱۰۱
- مبحث یازدهم: مجازات شهردار ۱۰۲
- مبحث دوازدهم: دادگاه صالح به تخلف موضوع تبصره ۱۰۲
- مبحث سیزدهم: امکان مطالبه خسارت در فرض تخلف ۱۰۳

- مبحث چهاردهم: استیضاح شهردار ۱۰۵
- مبحث پانزدهم: خلاصه مباحث ۱۰۶
- مبحث شانزدهم: حق الاجرا و هزینه‌های اجرایی ۱۰۸
- مبحث هفدهم: قوانین مربوطه ۱۱۱

بخش سوم: تفاوت‌های اجرای احکام علیه دولت و غیر آن

- مبحث اول: دلایل موافقان وجود تمایز در اجرای محکومیه بین دولت و اشخاص ۱۱۷
- مبحث دوم: دلایل مخالفان وجود تمایز در اجرای محکومیه بین دولت و اشخاص ۱۱۹
- مبحث سوم: قانون نحوه پرداخت محکوم به دولت و عدم تأمین و توقیف اموال دولتی ۱۲۲

بخش چهارم: بخشنامه‌های قوه قضائیه در اجرای احکام مدنی

- مبحث اول: تعریف بخشنامه ۱۲۷
- مبحث دوم: مدیریت اجرا ۱۲۷
- مبحث سوم: اجرای حکم به وسیله غیر دادورز ۱۲۸
- مبحث چهارم: عدم امکان توقف اجرا جز در موارد خاص ۱۳۰
- مبحث پنجم: مرجع رسیدگی به اختلافات مراجع به مفاد حکم ۱۳۴
- مبحث ششم: ورشکستگی در ضمن عملیات اجرائی ۱۳۶

بخش پنجم: نظرات مشورتی اداره حقوقی دادگستری (قوه قضائیه)

بخش ششم: آراء وحدت رویه دیوان عالی کشور

بخش هفتم: اجرای مفاد اسناد رسمی

- مبحث اول: سند ۱۸۱
- مبحث دوم: انواع اجرائیه ۱۸۴
- مبحث سوم: شرایط صدور اجرائیه توسط ثبت ۱۸۵
- مبحث چهارم: صدور اجرائیه توسط اداره ثبت ۱۸۶
- مبحث پنجم: صدور اجرائیه توسط صاحبان دفاتر رسمی اعم از دفاتر سند رسمی و دفاتر ازدواج و طلاق ۱۸۹
- مبحث ششم: اجرای سند توسط دادگاه ۱۹۰
- مبحث هفتم: آئین نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم الاجرا و طرز رسیدگی به شکایات اعم از عملیات اجرایی مصوب ۱۳۸۷/۶/۱۱ روزنامه رسمی ۱۳۸۷/۶/۲۴ ..... ۱۹۱
- مبحث هشتم: شرح بیشتر ۱۹۵
- مبحث نهم: مبنای اجرای احکام ۱۹۵
- مبحث دهم: اجرای اسناد لازم الاجرا ۲۰۰
- مبحث یازدهم: مبانی قانونی اجرای اسناد در ایران ۲۰۰
- مبحث دوازدهم: مبانی قانونی اجرای اسناد داخلی ۲۰۱
- مبحث سیزدهم: مبانی قانونی اجرای اسناد داخلی به شرح زیر است ۲۰۱
- مبحث چهاردهم: اجرای اسناد ۲۰۴
- مبحث پانزدهم: لازمه اجرای اسناد خارجی در ایران ۲۰۵
- مبحث شانزدهم: توجیه اجرای اسناد خارجی در ایران ۲۰۵
- مبحث هفدهم: دادگاه صالح برای اظهارنظر در مورد اجرای سند خارجی ۲۰۵
- مبحث هجدهم: موضوعات مورد بررسی دادگاه در اجرای سند خارجی ۲۰۶
- مبحث نوزدهم: نظم عمومی در حقوق داخلی ۲۰۷
- مبحث بیستم: تصمیم دادگاه ایرانی در تنظیم سند خارجی ۲۰۷
- مبحث بیست و یکم: رسیدگی دادگاه پژوهش ۲۰۸

مبحث بیست و دوم: اجرای اسناد داخلی ۲۰۹

مبحث بیست و سوم: ضمایم ۲۱۰

فهرست منابع ۲۱۴

سایر آثار مؤلف ۲۱۶

www.ketab.ir

مقدمه

از آنجایی که «اقتناع وجدان قضایی در گرو کشف گوهر حقیقت است» و اجرای حکم هدف و عصاره اصلی دادرسی است، اجرای حکم مهم‌تر از دادرسی و صدور حکم است؛ زیرا اجرای حکم از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است تا آنجایی که حاکمیت بر خود لازم می‌داند جهت عملی کردن مدلول حکم دادگاه وارد عمل شود.

در یک اجتماع منظم که قضات آن منزّه و از هرگونه شائبه آلودگی به دورند و تنها به حق و عدالت می‌اندیشند، مردم باید به تصمیمات آنها احترام گذارند و مخصوصاً در جامعه اسلامی که مقام قضاء از قداست خاصی برخوردار است. اصحاب دعوی باید خود را موظف بدانند به محض اعلام حکم دادگاه آنرا دقیقاً اجراء کنند و اجرای عدالت را به تحقق آن بدانند و خارج از آن حقی هم نشناسند. اما بنا بر جهات و دلایل بسیاری و در غالب موارد محکوم‌علیه تسلیم حکم نمی‌باشد و نیاز به آن هست که اجرای حکم قطعی از طریق مأمورین رسمی به مورد اجراء گذارده شود. مرحله اجراء مرحله‌ای نیست که با درنگ و تردید و شک و تقاضای این و آن از حرکت بازماند. فرض اینست که طرفین در مراحل دادرسی مطالب خود را گفته و ابرادات و اشکالات را وارد ساخته و به حدکافی دادگاه بررسی‌های لازم را انجام داده و حکم مقتضی صادر نموده که برابر موازین قانونی باید اجراء گردد و لذا باید با سرعت و دقت آثار حکم بارز گردد و از جمله محکوم‌به در تصرف محکوم‌له قرار گیرد. دولت هم اعمال حقوقی انجام می‌دهد و درست مثل افراد و اشخاص حقیقی و حقوقی و همینطور ممکن است علیه او دعوی اقامه شود و به صدور حکم علیه دولت منجر گردد.

مسئله اجرای احکام مدنی علیه دولت و سازمان‌های دولتی و وابسته به دولت و مؤسسات عمومی مثل شهرداری خود حوزه وسیعی دارد که اگر مأمورین اجراء، در مسائل مربوط به اجراء مسلط باشند و به درستی شناخت صحیحی از مباحث اجرای احکام پیدا نمایند بسیاری از نابسامانی‌های امر اجراء پایان می‌یابد.

دولت همانند اشخاص حقیقی ممکن است در انجام تعهداتش دچار مشکل شده و با حکم دادگاه موظف به جبران خسارت و انجام تعهد یا بازپرداخت بدهی‌اش شود. در مورد اشخاص حقیقی چنانچه خواننده دعوی قرار گیرند خواهان می‌تواند تحت شرایطی حتی قبل از صدور حکم دادگاه، اموال او را توقیف و خواسته‌اش را تأمین کند ولی در مورد دولت وضع فرق می‌کند زیرا وظیفه دولت خدمت‌رسانی به آحاد ملت است و با توقیف اموال عمومی مسلماً از انجام وظایف خود عاجز خواهد بود.

اجرای حکم از مظاهر قاعده "الحاکم ولی الممتنع" است بدان معنا که اگر محکوم‌علیه طوعاً مورد حکم را اجرا ننماید حاکم از باب ولایتی که دارد وارد می‌شود و حکم را اجرا می‌کند. اجرای حکم عصاره و نتیجه دادرسی است و دادرسی با آن همه قواعد خود زمانی ارزش پیدا می‌کند که نتیجه دادرسی از فصل خصومت به اجرا در آید و به همین جهت است که دادرسی معنا می‌دهد و صدور حکم بدون اجرا یک عمل لغو و بیهوده‌ای است و قانونگذار برای جلوگیری از سرایت آفت بیهودگی دادرسی در اجرای حکم تأکید دارد و ضمانت اجرای سختی برای آن قرار داده است.

دولت نیز مانند تمامی افراد ممکن است طرح دعوا نماید و یا علیه او طرح دعوا نمایند. در نظر اول اینگونه می‌آید که تفاوت چندانی با سایر افراد ندارد که همین گونه نیز می‌باشد. دولت نیز موظف است قوانین دادرسی را رعایت نماید هزینه دادرسی بپردازد و... اما یکی از تفاوت‌هایی که به چشم می‌خورد در پرداخت محکوم‌به است که البته تا قبل از سال ۱۳۶۵ بر طبق قوانین اینگونه بوده که

براساس تاریخ ابلاغ، محکوم‌به پرداخت می‌شد اما اکنون با وضع ماده واحده قانونی «نحوه پرداخت محکوم‌به دولت و عدم تأمین و توقیف اموال دولتی» مصوب ۱۳۶۵/۸/۱۵ وضع تغییر یافته که به شرح آن می‌پردازیم. امیدوارم این کتاب بتواند به قضات، وکلا، مشاورین حقوقی، محققین و دانشجویان رشته حقوق خدمت ناچیزی ارائه نماید. و استدعا دارد عزیزانی که این اثر را از نظر می‌گذرانند، نقایص و کاستی‌های آن را در قالب ارشادات دلسوزانه خود به اینجانب گوشزد فرمایند تا این ارشادات در زمان مناسب و به نحو شایسته و در چاپ بعدی مورد استفاده واقع و از این رهگذر بر غنای علمی موضوع بحث افزوده شود. و مراتب رفع نقص را به آدرس زیر ایمیل فرمایند.

Rafie_Barrister@yahoo.com

در پایان از همه عزیزانی که در انجام این امر مرا یاری فرمودند، علی‌الخصوص از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر علی مهاجری که با محبت خود همیشه راهنما و قوت قلب حقیر می‌باشند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

علی رفیعی

مرداد ۱۳۹۰